

Blok artykułów związanych z Konferencją Naukową *Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja* JuraPark Solec Kujawski, 29.04.2018

Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja

Patryk Banasiak¹

Museums – science, education, popularization. Prz. Geol., 67: 668–671.

Abstract. The purpose of this article is to outline some issues discussed during the conference organized by JuraPark Solec Kujawski as part of the celebrations of the 10th anniversary of its existence. This text is not a report on the agenda of the conference, but is intended to include the content presented in a wider context of the changes in Polish museology in the last decade. These considerations will include such aspects as the attempt to define a contemporary museum, the research activity of these institutions and museum education, and the promotion of knowledge.

Keywords: museology, education, popularization, research activity, geology, paleontology, archeology

Świat, w którym żyjemy, podlega ciągłym zmianom i wielu z nas często nie potrafi za nimi nadążyć. Dynamizm, zmienność, niestabilność, to cechy obecnej rzeczywistości, na różnych jej płaszczyznach. Jednocześnie dla wielu członków naszego społeczeństwa, jak i szerzej Europejczyków, wymienione wyżej znamiona czasów są zaprzeczeniem muzealnictwa. Wielokrotnie muzea postrzegane są jako jedne z ostatnich ostoj statyczności, stałości i przewidywalności². Czym może bowiem współcześnie zaskoczyć muzeum? Chociażby tym, że jest zupełnie czymś innym niż społecznie funkcjonujące wyobrażenie, którego wyróżniki wymienione zostały powyżej. Tak jak dynamicznie zmienia się wiele różnych aspektów życia społecznego, politycznego czy gospodarczego, tak i muzea przekształcają się na naszych oczach.

Niniejszy artykuł ma stanowić refleksje nad tymi zmianami. Problem ten był jednym z głównych zagadnień omawianych na konferencji naukowej *Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja*, która odbyła się dnia 29 kwietnia 2018 r. w JuraParku Solec. Wydarzenie to stanowiło jeden z punktów obchodów 10-lecia działalności JuraParku w Solcu Kujawskim. Stąd też tematyka tej konferencji. Ostatnia dekada była bowiem dla polskiego muzealnictwa czasem głębokich przemian i szerokiej dyskusji nad kierunkami rozwoju. Jako pracownicy JuraParku Solec pragnęliśmy nasze własne doświadczenia wpisać w ten dyskurs. Podobne zadanie ma pełnić ten tekst, który, oprócz refleksji muzeologicznej wieloletniego przewodnika w Muzeum Ziemi im. Karola Sabatha, stanowi również syntezę z debatą wspomnianej wyżej konferencji³.

Całość swoich rozważań chciałbym oprzeć na czterech aspektach, które stanowią determinanty dyskursu naukowego na temat muzealnictwa: próba zdefiniowania współczesnego muzeum w kontekście przemian paradygmatów w środowisku muzealników, rola badawcza w skali mikro- i makroregionalnej tych placówek oraz znaczenie placówek muzealnych w edukacji i popularyzacji wiedzy.

MUZEUM WSPÓLCZEŚNIE – PRÓBA ZDEFINIOWANIA

Zorganizowana przez pracowników Muzeum Ziemi im. Karola Sabatha konferencja miała wymiar interdyscyplinarny. Taki charakter wynikał po części ze specyfiki miejsca, jakim jest JuraPark Solec. W miejscu tym paleontologia spotyka się z takimi naukami jak geologia, astronomia czy archeologia. Interdyscyplinarność debaty miała pomóc zaprezentować różnorodność tematyczną muzeów, ich ofert edukacyjnych, kierunków badań i sposobów realizacji stawianych sobie celów. Jednocześnie, wczytując się w obowiązującą obecnie nowelizację ustawy z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach (Ustawa, 1996), wielokierunkowość działań tych placówek kultury staje się czymś oczywistym. Czytamy w niej, że *muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów*. Taki sposób określania placówek muzealnych jest wynikiem przemian w teorii muzeologii w XX w. Bardzo trafnie mechanizmy kształtujące obecną definicję muzeum w polskim ustawodawstwie opisał Michał Niezabitowski w trakcie I Kongresu Muzealników Polskich (Niezabitowski, 2015, s. 36–38). Następujące po sobie od roku 1962 zmiany w prawie stanowiły jednak tylko część omawianego problemu zdefiniowania muzeów. Lata 60. XX w. to czas *kontestacji artystycznej, buntu wobec mieszczańskiej kultury, wojny w Wietnamie, społecznej hierarchii oraz modelu życia klasy średniej*, jak pisał Piotr Piotrowski (2011, s. 12). W klimacie ekspresji młodości, buntu wobec otaczającej rzeczywistości politycznej i społecznej w środowisku muzealników rodzi się

¹ Muzeum Ziemi im. Karola Sabatha, JuraPark Solec Kujawski, ul. Sportowa 1, 86-050 Solec Kujawski; patrykbanasiak3@wp.pl

² W podobny sposób muzealnictwo w XX w. charakteryzował Zdzisław Żygulski Jr. (por. Żygulski, 1982, s. 77).

³ Szczegółowe sprawozdanie z tego wydarzenia było już publikowane na łamach *Przeglądu Geologicznego* (Banasiak, 2018).

potrzeba dostosowania coraz bardziej anachronicznej instytucji, stanowiącej magazyn *staroci*, do nowej rzeczywistości społecznej. Odpowiedzią na zachodzące przemiany była refleksja muzealników z Niemieckiej Republiki Demokratycznej, którzy kładli nacisk na badawczy charakter muzeum, czy tzw. muzeologiczna szkoła brneńska, która jako pierwsza zauważyła stałą interakcję między zwiędającym a poznawanym przedmiotem (Żygulski, 1982, s. 78). Kilkanaście lat później na kanwie tych rozważań narodził się ruch tzw. nowej muzeologii, której główne założenia opisał w swojej pracy *The New Museology* (1989) Peter Vergo, a na grunt polski zaszczerpił m.in. Andrzej Szczerski (2005). Poza rozwojem teorii muzeologii istotny wpływ miały również przemiany polityczne i gospodarcze, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej. Upadek bloku komunistycznego i rozwój gospodarki rynkowej sprawił, na co słusznie wskazuje Robert Kotowski, że zarówno muzea, jak i inne instytucje kultury zaczęły podlegać podobnym zasadom rynkowym oraz szeroko rozumianej odpowiedzialności społecznej (Kotowski, 2017, s. 48). Pluralizm polityczny, społeczny i kulturowy na początku XXI w. sprawił, że również ośrodki kulturalne zaczęły się różnicować. W tym czasie zaczynają powstawać, obok klasycznych wielodziałowych placówek, muzea narracyjne (np. Muzeum Powstania Warszawskiego), ale także placówki *demokratyczne*, rozumiane jako instytucje pokazujące każdy aspekt życia, uniwersalny dla wszystkich przedstawicieli danej społeczności (np. Muzeum Mydła i Historii Brudu) (por. Traba, 2015, s. 51–52). W tym miejscu warto ponownie powrócić do organizowanej przez JuraPark Solec konferencji naukowej. Wzięli w niej udział przedstawiciele wielu *klasycznych* muzeów, takich jak Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Muzeum Ewolucji PAN. Podejmowany był również wątek placówek narracyjnych (Muzeum Tatuażu w Gliwicach). Na zaproszenie organizatorów odpowiedzieli również przedstawiciele polskich i zagranicznych uczelni oraz prywatne przedsiębiorstwa. Obserwując sam program wydarzenia, nasuwa się refleksja o niezwyklej roli muzeów, jako zworników integracji społeczeństwa, nauki i biznesu (Kotowski, 2017, s. 54–56). Jak zatem należałoby definiować współczesne muzeum? Chyba najtrafniej tę instytucję definiuje Michał Niezabitowski, powołując się na definicję obowiązującą w Finlandii. Zapisano w niej, że do zadań muzeum należy *utrzymanie i wzrost świadomości obywateli dotyczącej ich kultury, historii i środowiska. Prowadzenie badań i upowszechnianie ich wyników. Prowadzenie działalności edukacyjnej i informacyjnej dotyczącej zakresu jego [muzeum – M.N.] zainteresowania przez gromadzenie, ochronę i wystawianie obiektów i innych materiałów dotyczących człowieka i jego otoczenia* (Niezabitowski, 2015, s. 46).

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA

Podejmowanie przez placówki muzealne działalności naukowej, rozumianej jako wkraczanie w nieznaną przestrzeń poznania, jest w dużym stopniu uzależnione od jego specjalizacji. Inne znaczenie rozwijania projektów badawczych będzie miało miejsce w muzeach archeologicznych czy paleontologicznych, inne zaś w muzeach narracyjnych, które są często wynikiem długoletnich studiów nad daną problematyką. Warto podkreślić, że nie należy tym samym podważać sensu badań naukowych w muzeach

narracyjnych. Każda bowiem refleksja badawcza jest pożądana i potrzebna, lecz w tym przypadku nie stanowi ona o istocie tego typu placówek. Innym kryterium wpływającym na różnicowanie się placówek muzealnych pod kątem badań naukowych jest ich miejsce w hierarchii organizacyjnej sieci muzealnej, a tym samym zakresu jego oddziaływania. Muzea centralne o statusie m.in. instytucji narodowych mają odpowiednie zaplecze finansowe, kadrowe i warsztatowe. Mogą zatem zdecydowanie częściej prowadzić badania naukowe. Warto jednak zaznaczyć, że problematyka w nich poruszana operuje głównie na poziomie narodowym i paneuropejskim. Podobny charakter mają placówki działające przy instytucjach badawczych (uniwersytety, instytuty). Schodząc do niższego szczebla w hierarchii, rozważmy jak wygląda sytuacja rozwoju nauki w muzeach okręgowych i o regionalnym oddziaływaniu. Są to w zdecydowanej większości muzea wielodziałowe, finansowane w dużej części przez jednostki samorządowe. Znaczenie tych instytucji w rozwoju badań naukowych, szacowaniu strat wojennych i reorganizacji kolekcji było bardzo duże. Podobne inwentaryzacje miały miejsce również w placówkach o charakterze centralnym, które mimo również dużych strat, w dużo skuteczniejszy sposób miały zabezpieczone zbiory lub dzięki swojej renomie i wsparciu rządu efektywniej odzyskiwały zawłaszczone przez okupantów muzealia. Tym samym zakres badań mikroregionalnych w celu uzupełnienia zbiorów był zdecydowanie mniej intensywny. Muzea okręgowe ze względu na swój wielodziałowy charakter oraz ograniczone środki finansowe i kadrowe nie mogą w pełni rozwijać wszystkich statutowych kierunków badań. Zdecydowanie w najtrudniejszej sytuacji są muzea lokalne. Często jednostki te mają olbrzymi potencjał wynikający z bogactwa dziedzictwa kulturowego regionu, w którym funkcjonują, czy ze społecznej akceptacji ich działań. Lecz równocześnie są niedofinansowane i zazwyczaj nie posiadają odpowiedniej liczby pracowników, aby móc prowadzić bardziej złożone projekty – w tym naukowe. Ten z gruntu pesymistyczny obraz rozwoju badań naukowych w muzeach rozjaśniają działania prezentowane przez przedstawicieli Muzeum Okręgowego w Koninie (Małgorzata Fedorowicz) (Fedorowicz, Lorek, 2019), Muzeum w Bobolicach (Tadeusz Cieślak) (Cieślak, 2019) i Muzeum Solca im. Księża Przymysła (Łukasz Wojtecki). Placówki te, położone w niewielkich miejscowościach, mimo wymienionych wyżej problemów, wykazują się determinacją w prowadzeniu działalności badawczej, która ma być jednym z elementów integrujących lokalne społeczności. Ostatni aspekt, na który należałoby zwrócić uwagę, to muzea prywatne. Na wstępie do tego zagadnienia należy pokreślić, że każdą tego typu jednostkę trzeba rozpatrywać osobno. Obserwując jednak tego typu placówki, ich oferty czy działania, można zauważyć ogólną niechęć lub sceptycyzm do prowadzenia badań naukowych. W tym miejscu pragnąłbym ponownie powrócić do dyskusji, która toczyła się w czasie przywoływanej wcześniej konferencji *Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja*. W pierwszym bloku tematycznym, prezentującym działalność JuraParku Solec, oraz w dyskusji zamykającej tę część wydarzenia pracownicy Muzeum Ziemi im. Karola Sabatha sygnalizowali problem współpracy prywatnych muzeów ze środowiskiem naukowym. Wątek ten poruszała również Monika Freygart z Instytutu Archeologii UMK w Toruniu, pokazując obopólne korzyści ze współpracy

ośrodków naukowych i turystycznych. Refleksja, jaka nasuwa się zarówno po tym wystąpieniu, jak i po prelekcji dr. Andrzeja Boczarowskiego, to potrzeba wzajemnej współpracy biznesu i nauki. Dopiero taka postawa daje podstawę do powstania płaszczyzny wspólnych interesów, a tym samym – podjęcia skoordynowanych działań. W naszym odczuciu JuraPark jest tego najlepszym przykładem. To między innymi dzięki takiemu modelowi współpracy było możliwe odkrycie w ostatnich latach najstarszych śladów hominidów na Krecie czy upowszechnienie wiedzy o dinozauromorfie *Silezaur opolensis* – jednym z najważniejszych odkryć paleontologicznych ostatnich lat. W JuraParku Solec podejmujemy również próby badań naukowych, które m.in. ze względu na położenie na Niżu Polskim oraz profil zawodowy pracowników muzeum, skupiają się na znaczeniu skamieniałości zarówno obecnie, jak i w przeszłości oraz na rozwoju paleontologii w Polsce⁴. Zagadnienie badań naukowych prowadzonych przez muza nie zdominowało dyskusji w czasie kwietniowej konferencji. Zdecydowana większość poruszanych tematów dotyczyła edukacji i popularyzacji wiedzy, co staje się pewnym znakiem naszych czasów. Muzea coraz częściej ograniczają swoją działalność badawczą, na co wpływ ma wiele czynników. Mimo wszystko ta forma aktywności placówek muzealnych nadal pozostaje jedną z głównych form kształtowania świadomości narodowej, lokalnej, ekologicznej czy historycznej, stanowi impuls do poznawania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Ta społeczna funkcja muzeów stanowi o ich wartości, jako moderatorów życia społecznego. Znaczenie badań naukowych w muzeach, w kontekście studiów nad bioróżnorodnością, podkreślał Dariusz Iwan, mówiąc, że *rolą muzeów jest gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie informacji o wszystkich gatunkach naszego globu, nawet tych, które już wyginęły* (Iwan, 2007, s. 207). Ten podstawowy cel działania muzeów nie jest zarezerwowany wyłącznie dla placówek przyrodniczych. Tak jak w wyniku antropopresji obserwujemy wymieranie wielu gatunków, tak chociażby przez rozwój gospodarki czy konflikty zbrojne zniszczeniu ulega dziedzictwo kulturowe ludzkości. Stąd też szczególna rola badań naukowych powinna stanowić istotę działalności muzeów przyrodniczych, archeologicznych oraz wszystkich innych placówek.

EDUKACJA MUZEALNA I POPULARYZACJA WIEDZY

Zagadnienie edukacji i popularyzacji wiedzy było najczęściej poruszane w czasie konferencji w JuraParku Solec. Analizie uczestników konferencji podlegały sposoby prowadzenia warsztatów (Radosław Stanisławski *GeoLearning – Program warsztatów edukacyjnych z uczniami szkół podstawowych, gimnazjum i liceów realizowany w Europejskim Centrum Edukacji Geologicznej w Chęcinach*) (Staniszewski, Ługowski, 2019) organizacji wystaw i przestrzeni muzealnej (Agnieszka Kapuścińska – *Nowa wystawa w Muzeum Ewolucji a próby reaktywowania Narodowego Muzeum Przyrodniczego*; Patrycja Chlebus-Grudzień – *Ile emocji mieści się w amonicie – budowanie narracji w muzeum przyrodniczym*; Hanna Połec i Maria

Raś – *Gabinet zabytków w Instytucie Archeologii UMK – małe muzeum* (Połec, Raś, 2019), Małgorzata Fedorowicz – *Edukacyjna wartość wystawy „Słoń leśny – Elephas (Palaeoloxodon) antiquus z odkrywki Józwin Kopalni Węgla Brunatnego Konin w Muzeum Okręgowym w Koninie* (Fedorowicz, Lorek, 2019), lekcji muzealnych (Katarzyna Szczepaniak – *Edukacja o bursztynie w PAN Muzeum Ziemi w Warszawie*) oraz współczesne sposoby popularyzacji wiedzy (Szymon Klein *Zabytek światłem malowany – wielkoformatowe widowiska multimedialne jako forma innowacyjnej popularyzacji historii*, Marta Kierska – *Body Worlds – nauka, sztuka czy biznes?*; Ewa Wielocha – *ArcheoAktywni. Formy aktywności studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w przedsięwzięciach promujących i popularyzujących wiedzę o archeologii i dziedzictwie archeologicznym*). Zaprezentowane wystąpienia w zdecydowanej części sprawiają, że można z optymizmem patrzeć na przyszłość edukacji muzealnej. Dotyczy to zarówno muzeów o profilu przyrodniczym, geologicznym, paleontologicznym, jak i archeologicznym. Żywa dyskusja po każdym z tych wykładów świadczy o potrzebie budowania płaszczyzny wymiany doświadczeń i metod realizacji zadania, jakim jest edukacja muzealna. Stąd też pragniemy, aby otwierany tym wprowadzeniem blok wybranych artykułów pokonferencyjnych stanowił nie tylko wycinek z dyskusji prowadzonych w czasie Konferencji Naukowej *Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja*, ale przede wszystkim stanowił źródło inspiracji do podejmowania studiów muzeologicznych. Aby refleksja nad edukacją muzealną była całościowa, należy się również przyjrzeć ogólnopolskiemu projektowi *Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce* (2012). Niestety wnioski płynące z realizacji tego projektu badawczego już tak optymistyczne nie są. Raport przygotowany przez zespół pod kierownictwem Marcina Szeląga wskazuje na wiele problemów, z którymi borykają się współczesne muzea, m.in. słaba pozycja edukacji w koncepcjach muzealnych, brak odpowiednich szkoleń i wymiany doświadczeń projektowych między edukatorami czy ograniczenie działalności edukacyjnej do lekcji, warsztatów lub wydarzeń ściśle związanych tylko ze zbiorami danej placówki (Szeląg, Górajec, 2012). Obraz polskiej edukacji muzealnej na szczęście stopniowo się poprawia, czego najlepszym dowodem jest chociażby różnorodność tematyczna i multidyscyplinarność tematów w czasie konferencji *Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja*. Innym wymiernym znakiem zmian zachodzących w traktowaniu edukacji w muzeach jest wzrost ilości publikacji podejmujących ten problem (patrz m.in. Pieńkowski, 2011; Raport, 2014; Banasiak, Giers 2018), które pozwalają lepiej zdiagnozować jego skalę, a tym samym skuteczniej go rozwiązywać.

Ostatnie lata to również dynamiczny rozwój popularyzacji nauki. Niewątpliwie prym wiodą w tym względzie centra nauki, takie jak Centrum Nauki Kopernik w Warszawie czy Centrum Nauki „Młyn Wiedzy” w Toruniu. Obiekty tego typu są nastawione przede wszystkim na edukację i popularyzację badań naukowych. Tym samym są ważnym elementem sieci instytucji kultury poprzez wdra-

⁴ Wśród opublikowanych artykułów, które powstały we współpracy pracowników JuraParku Solec i studentów Instytutu Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu są prace autora tego artykułu (Banasiak, 2017a, b) oraz napisane we współpracy z Tomaszem Giersem (Banasiak, Giers, 2018).

żanie nowatorskich projektów edukacyjnych. Wydarzenia ogólnopolskie i międzynarodowe takie, jak Europejska Noc Muzeów, Noc Naukowców, Dni Dziedzictwa Kulturowego, są w większości placówek celebrowane poprzez organizowanie dedykowanych wydarzeń dla odwiedzających ich gości. Taki stan rzeczy w dużej mierze wynika z coraz większej świadomości angażowania muzeów w życie społeczne, jego kreowanie i ukierunkowywanie. Społeczne znaczenie edukacji i popularyzacji w muzeach w szczególności sposób zaprezentował Robert Kotowski (2017). Na kwietniowej konferencji problem ten był również dyskutowany (Piotr Księżniakiewicz – *Działalność popularyzatorska JuraParku Solec w Solcu Kujawskim*; Monika Freygart – *Popularyzacja historii, czyli o współpracy paleontologów i archeologów*; Paweł Pogodziński – *Blaski, cienie i perspektywy popularyzacji archeologii w województwie pomorskim*). Na szczególną uwagę zasługuje wystąpienie w tym bloku tematycznym P. Pogodzińskiego, przedstawiciela Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Zaprezentowane przez niego przykłady wykorzystania środków unijnych i samorządowych na popularyzację archeologii, poprzez budowę rekonstrukcji wczesnośredniowiecznych osad i grodów, wymuszają głębszą refleksję nad sposobami realizacji tego typu działań. Wniosek nasuwający się w toku prowadzonej debaty, to wciąż rosnące znaczenie projektów popularyzacyjnych w muzeach. Konieczne jest już nie tyle uzmysławianie pracownikom muzeów konieczności prowadzenia tego typu działalności, co wypracowanie przez środowisko muzealników kompromisu między możliwościami finansowymi, merytorycznością (naukowością) danych projektów oraz atrakcyjnością dla potencjalnego odbiorcy. Nie można bowiem doprowadzić do sytuacji, że inwestycje czy wydarzenia organizowane przez instytucje kultury staną się karykaturą prezentowanej przez nie rzeczywistości, czy będą zarezerwowane tylko dla ekspertów z danej dziedziny. Problem ten nie dotyczy tylko skansenów, parków archeologicznych, ale także geoparków czy parków dinozaurów. Na temat ośrodków o tematyce geologicznej i paleontologicznej, ich znaczeniu na rozwój świadomości ekologicznej i społecznej ochrony dziedzictwa naturalnego powstało w ostatnim czasie wiele prac (patrz m.in. Alexandrowicz, 2006; Pieńkowski, 2011; Kordowska, 2015). W obliczu ciągłej redukcji znaczenia nauk o Ziemi i ogólnej wiedzy przyrodniczej w szkołach, rola tego typu obiektów, a tym samym ich odpowiedzialność za jakość prezentowanych i przekazywanych treści są istotne.

PODSUMOWANIE

Dziesięć lat działalności Muzeum Ziemi im. Karola Sabatha w JuraParku Solec to czas dynamicznych zmian w polskim muzealnictwie. To dekada transformacji instytucji magazynów do moderatorów życia społecznego i kulturalnego. W momencie rozpoczęcia swojej działalności JuraPark Solec stworzył nową jakość na lokalnym rynku kultury, stał się inspirującą dla wielu środowisk. Edukacja i popularyzacja od zawsze stanowiła fundament działalności naszego muzeum. Organizując po latach konferencję *Muzea – nauka, edukacja, popularyzacja* pragniemy pod-

sumować dotychczasową działalność, ale także stworzyć płaszczyznę do wymiany doświadczeń dla muzealników z różnych stron Polski. Pokłosiem tego wydarzenia jest pięć artykułów, do których lektury zapraszamy w tym bloku. Ich różnorodność tematyczna i multidyscyplinarność stanowi odzwierciedlenie tego wydarzenia. Mamy nadzieję, że teksty te będą stanowiły ważny głos w dyskusji nad kierunkami rozwoju współczesnego muzealnictwa. W tym miejscu, w imieniu organizatorów konferencji, pragniemy podziękować redakcji *Przeglądu Geologicznego* za patronat nad tym wydarzeniem i możliwość opublikowania materiałów pokonferencyjnych. Zapraszamy do lektury.

LITERATURA

- ALEXANDROWICZ Z. 2006 – Geoparki – nowe wyzwanie dla ochrony dziedzictwa geologicznego. *Prz. Geol.*, 54 (1): 36–41.
- BANASIAK P. 2017a – Znaleźiska belemnitów z wczesnośredniowiecznego Kałdusa. *Antropologia kulturowa i jej znaczenie w interpretowaniu i zastosowaniu metod badawczych w archeologii*. *Młoda Muzeologia*, 2: 69–75.
- BANASIAK P. 2017b – Znaleźiska belemnitów z wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego w Kałdusie. *Próba interpretacji*. *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Archeologia*, 35: 69–100.
- BANASIAK P. 2018 – Konferencja Naukowa Muzea – Nauka, Edukacja, Popularyzacja – JuraPark Solec Kujawski, 29.04.2018. *Prz. Geol.*, 66 (6): 337–338.
- BANASIAK P., GIERS T. 2018 – Biografia Karola Sabatha jako źródło inspiracji do popularyzacji ewolucjonizmu i paleontologii [W:] *Pojęcie Ewolucji. Aspekty społeczne, psychologiczne, gospodarcze i biologiczne*. Łódź: 207–213.
- CIEŚLAK T.M. 2019 – Znaczenie muzeów regionalnych w krzewieniu historii i kultury regionalnej na przykładzie Muzeum Regionalnego w Bobolicach. *Prz. Geol.*, 67 (8): 681–686.
- FEDOROWICZ M., LOREK I. 2019 – Edukacyjna wartość wystawy „Słoń leśny – *Elephas (Palaeoloxodon) antiquus* z odkrywki Józwin Kopalni Węgla Brunatnego Konin” w Muzeum Okręgowym w Koninie. *Prz. Geol.*, 67 (8): 675–677.
- IWAN D. 2007 – Rola muzeów przyrodniczych w badaniach bioróżnorodności. *Wszechświat*, 108 (4–6): 202–207.
- KORDOWSKA M. 2015 – Współczesne muzea przyrodnicze w Polsce i ich działalność. *Turystyka Kulturowa*, 4: 24–40.
- KOTOWSKI R. 2017 – Muzeum jako lokalny ośrodek społeczno-gospodarczego oddziaływania. [W:] *Mierzeckiej A., Zybert E.B. (red.), Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*. Warszawa: 47–65.
- NIEZABITOWSKI M. 2015 – Czy muzeum potrzebuje nowej definicji? [W:] *I Kongres Muzealników Polskich, 23–25 kwietnia 2015 r.* Łódź. *Mat. konf.*, Warszawa: 35–46.
- PIEŃKOWSKI G. 2011 – Geologiczne muzea i parki tematyczne dźwignią edukacji, rozwoju i biznesu. *Prz. Geol.*, 59 (4): 323–328.
- PIOTROWSKI P. 2011 – Muzeum krytyczne. Poznań.
- POLEĆ H., RAŚ M. 2019 – Gabinet zabytków w Instytucie Archeologii UMK – małe muzeum. *Prz. Geol.*, 67 (8): 678–680.
- RAPORT o stanie edukacji muzealnej: suplement. Część 1, Szelaż M. (red.), Kraków 2014.
- STANISZEWSKI R., ŁUGOWSKI D. 2019 – Geolearning – wycieczki szkolne i warsztaty edukacyjne wykorzystujące innowacyjne metody nauczania. *Prz. Geol.*, 67 (8): 672–674.
- SZCZERSKI A. 2005 – Kontekst, edukacja, publiczność – muzeum z perspektywy Nowej muzeologii [W:] *Popczyk M. (red.), Muzeum sztuki*. Antologia. Kraków: 335–344.
- SZELAŻ M., GÓRAJEC P. 2012 – Edukacja muzealna w Polsce. Podsumowanie raportu o stanie edukacji muzealnej w Polsce [W:] *Szelaż M. (red.), Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju*. Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce. Warszawa: 31–50.
- TRABA R. 2015 – Epoka muzeów? Muzeum jako medium, muzeum jako mediator [W:] *I Kongres Muzealników Polskich, 23–25 kwietnia 2015 r.* Łódź. *Mat. konf.*, Warszawa: 47–56.
- USTAWA z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach. *Dz.U.* 1997 nr 5 poz. 24, t.j.
- VERGO P. 1989 – *The New Museology*. Londyn.
- ŻYGULSKI Z. 1982 – Muzea na świecie: wstęp do muzealnictwa. Warszawa.